

LETTLAND

– EU medlemskap, etnicitet och identitetskonstruktion

ABSTRACT

This paper examines whether membership in the European Union has contributed to democratic stability and integration in an ethnic diverse society. By studying the Latvian multicultural society, before and after membership in the EU, the author is looking for evidence of enhanced ethnic stability in the country brought through European integration. The author will analyze what the consequences have been, by adopting European regional policy, for a country that yet has to create a unified national identity. By analyzing different areas of the Latvian society, the author has concluded that the EU has played a small but yet not insignificant role for the Latvian domestic integration process.

Key words: The European Union, European Integration process, Ethnicity, Multiculturalism and the Baltic State Latvia.

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	5
2. Syfte.....	6
3. Metodologi	7
3.1 Problemställning	7
3.2 Teori	10
3.3 Metod och Material	12
3.4 Avgränsningar	14
3.5 Disposition	14
4. Lettland 1991-2003	15
5. På tröskeln till EU	16
5.1 EU medlemskap och dess konsekvenser.....	18
5.2 Opinionsen gentemot EU medlemskapet.....	20
5.3 Sammanfattning.....	22

6. EU medlemskap 2004-2006	23
6.1 Naturalisering	24
6.2 Lettland och EU.....	26
6.3 EU Kommissionen	28
6.4 EU medlemskapets strukturella inverkan	29
6.5 Sammanfattning.....	31
7. Avslutande Reflektioner	33
8. Källförteckning.....	34

1. INLEDNING

I maj 2004 gick Lettland med i den europeiska unionen. Precis som för många andra länder innebar medlemskapet en rad olika strukturella, sociala och ekonomiska förändringar. Eftersom medborgarskapet till viss del även handlar om att etablera en gemensam europeisk identitet, jämte den nationella identiteten, kommer fokus att ligga på den psykologiska såväl som den strukturella delen av anpassningen. Uppsatsen syfte är att granska hur en internationell aktörs politiska agerande kan påverka den nationella identitetskonstruktionen i ett multinationellt land och jag kommer främst att koncentrera mig på EU. Författaren kommer att analysera och problematisera vad den europeiska integrationsprocessen kan innebära för ett, ur etnisk synpunkt, icke-homogent land vari en stor del av befolkningen ännu inte har en enad nationell identitet.

Det har skett ett skift i tillvaron, under globaliseringens frammarsch, från homogena nationsstater till en integrerad europeisk region. I dagens globaliserade värld separeras den nationella identiteten allt mer från det bundna territoriet och temat för denna uppsats är hur förändringar av nationsstatens gränser även skapar förändringar i den grundläggande karaktären hos den nationella identiteten genom den europeiska identitetspolitikens eftersträvan att skapa en gemensam europeisk identitet spelar en stor roll i denna förändringsprocess.¹ Förvandlingen av det bundna territoriet i kombination med förändringar av statens funktioner är nära sammanbundet med frågor kring identiteten och konsekvenserna av nationsstatens omvandling är många. De europeiska samhällenas anpassningar till globaliserade marknader har ett till ett nytt icke-territoriellt och förändrat sätt att tänka kring det europeiska policyskapandet och en av tankarna bakom EU: s flernivåstyre är baserat på försöket att skapa multipla lojaliteter inom de föränderliga europeiska samhällen.²

De nationella identiteterna är idag inte längre lika stabila och distinkta som de en gång var och det har även blivit ”increasingly problematic for many European States to determine who belongs and who does not”. Centrala delar av exkludering respektive inkludering inbegriper ofta konflikter kring konceptet med ett europeiskt medborgarskap.³ I en värld av transnationella migrationer och gränsöverskridande beroenden fungerar det nationella medborgarskapet ofta som ett instrument för exklusion och underordning. Detta skapar ojämlikheter mellan olika grupper som inte besitter ett nationellt medborgarskap men som ändå står i någon slags beroenderelation till det.⁴

¹ Brigid Laffan-Rory O'Donnell-Michael Smith. *Europe's Experimental Union – rethinking integration*, 2000. s. 190.

² Jacobson-Obolenski. ”Re-creating Ideological Time-boundaries: EU Expansion, The Baltic States and Kaliningrad, 2004. s. 2-3.

³ Enligt Christian Fernandez har det europeiska medborgarskapet i första hand har vuxit fram som ett politiskt instrument som genom att appellera till ett europeiskt *demos* skall ge den europeiska integrationen större folklig legitimitet. Efter 1980-talet etablerade den så kallade fria rörligheten sin funktion som den fundamentala länken mellan en integrerad marknad och ett europeiskt medborgarskap. Medborgarskapet är inte statiskt utan skall snarare betraktas som en föränderlig institution som utvecklas och expanderar efterhand som den appliceras. Medborgarskapet är en status som skapats uppifrån och ner. Det är inte ett medlemskap som medborgarna själva kämpat för eller efterfrågat. Cristian Fernandez, *Medborgarskap efter nationalstaten?: ett konstruktivt förslag*. 2005. s. 147, 156.

⁴ Fernandez s. 137.

2. SYFTE

Det övergripande syftet med denna uppsats är att skapa förståelse för att förändringar av nationsstatens gränser kan skapa förändringar i den grundläggande karaktären av den nationella identiteten. Jag ämnar granska och analysera en internationell aktörs (EU) inflytande över den nationella politiken och identitetskonstruktionen i ett multinationellt land. En del av EU:s policy förespråkar transnationella samarbeten och skapandet av ett förtroende för konstruktionen av regionala identiteter, som motvikt till etniska och nationella. Med Lettland som fallstudie, kommer jag att problematisera och utreda konsekvenserna av försöket att förena olika individer under idén om deras likhet samtidigt som skillnaderna bejakas. Jag menar att det finns en grundläggande problematik med detta experiment - samtidigt som de politiska och institutionella ansatserna rör sig mot det transnationalism, skapar ramverket en grund för kollektiva identiteter att legitimera rättigheten till den egna kulturen och identiteten genom att hävda den egna nationella särskiljaktigheten. EU:s och strävan efter att skapa en gemensam marknad och identitet, kanske i själva verket bidrar till att legitimera och understödja den inhemska etniska identiteten/ethniciteten som en del av identitetskonstruktionen snarare än att skapa en förändring i denna. Jag vill undersöka om detta är fallet i Lettland.

3. METODOLOGI

3.1 PROBLEMFÖRMULERING

Det är ännu inte klart vad som kommer att hända när den säkerhet som en värld med territoriellt bundna gränser ger, och vari den nationella identiteten definieras i relation till staten, förminskas. Trots en mycket omfattande forskning kring globaliseringens effekter och transnationalism vet ingen riktigt vilka de totala effekterna kommer att bli av ett skift mot multidimensionella och hybrida identiteter ty "EU utgör en 'experimentell verkstad' för vad det innebär att flytta makt utanför nationalstatens omedelbara auktoritetsfär".⁵ Flertalet författare som pekar på att en ökande globalisering, eller internationalisering, bidrar till en större möjlighet att utveckla den egna identiteten samtidigt som känslan av säkerhet, förmedlad genom den egna kulturen, normer och värderingar, undermineras.⁶ Den europeiska unionen kan beskrivas som en politisk organisation med flera av de institutioner som utmärker en stat men som saknar ett folk. EU kan ses som en del av ett transnationellt styre - till synes decentraliserat, pluralistiskt och som saknar klara spatiala och funktionella auktoritära linjer.⁷ En del av unionens policy går ut på att förespråka transnationella samarbeten samt att grundlägga förtroende för konstruktionen av regionala identiteter som en motvikt till etniska och nationella identiteter. För att få unionen att fungera behövs européer som skall bidra till att göra EU mer effektivt och integrerat, och som skall ge den legitimitet integrationen behöver.⁸

Ett EU medlemskap kan leda till en rad olika konsekvenser för den nationella politiken vilket i sin tur kan inverka på den nationella identitetskonstruktionen. Försöket att förena individer under en idé om deras likhet samtidigt som deras skillnader bevaras kan dock stöta på problem. Det finns en viss problematik när de politiska och institutionella ansatserna rör sig mot transnationalism eftersom detta skapar ett ramverk som ligger till grund för kollektiva individer att legitimera rättigheten till den egna kulturen och den egna identiteten genom att hävda den egna nationella särskiljaktigheten.⁹ Med Lettland som fallstudie kommer jag att undersöka om delaktighet i den europeiska integrationsprocessen, istället för att skapa grogrund för en gemensam lettisk identitet eller om medlemskapet snarare förstärkt de gränser som redan fanns i ett uppdelat och icke-homogent samhälle.¹⁰

⁵ Fernandez s. 37-38.

⁶ För vidare resonemang se Scholte, 2000 s. 225; Kinnvall, 2004 s. 744 och Arnett, 2002 s. 781

⁷ Sergei Jacobson-Obolenski s. 2.

⁸ Fernandez s. 144.

⁹ Adam Chalmers. "Refiguring the European Union's Historical Dimension". 2005 s. 41.

¹⁰ En stor del av den totala lettiska befolkningen, ca 400,000, är utan medborgarskap och därmed utan medborgerliga rättigheter. Detta skapar en uppdelning mellan medborgare och icke-medborgare vilket leder till en rad olika psykologiska konsekvenser vilka enligt min mening inverkar på identitetskonstruktionen.

Lettland är ett exempel på hur territoriella gränser kan skapa en inhägnad för en grupp eller individer utan att nödvändigtvis göra dem till en del av samma politiska och sociala värld. Nationella gränser kan dock inte överleva utan att individerna som innesluts av dem, utvecklar en slags identitet eller blir en del av samhörigheten. Känslan av samhörighet är central, det räcker inte med att det endast finns ett kollektiv av individer.¹¹ Ett medlemskap i EU är även ett medlemskap i Europa och kanske en gemensam identitet som europé leder till att de etniska spänningar som finns eroderar bort. Lettland har än så länge haft problem med att enas kring ett gemensamt begrepp av medborgarskap, av samhörighet eftersom det etniska har sammanlänkats med det civila på ett differentierat sätt då ett lettiskt medborgarskap inte varit tillgängligt för alla. Således har förankring av en gemensam känsla av samhörighet inte kunnat ske. Ett så kallat europeiskt medborgarskap skulle kunna utgöra grunden för den sammanhållning landet behöver.

Med bakgrund av ovanstående resonemang blir min huvudfrågeställning:

- Har det lettiska EU medlemskapet minskat eller förstärkt etniska spänningar i landet?

Beroende på utfallet av denna frågeställning vill jag även undersöka;

- Vilka konsekvenser detta kan medföra för den nationella identitetskonstruktionen?

Jag ämnar analysera huruvida ett EU medlemskap bidragit till att legitimera och understödja den etniska identiteten (eller etnicitet) som en del av den nationella identitetskonstruktionen. Det europeiska medlemskapet kan ha bidragit till att stärka, istället för att förminska, kopplingen mellan nationalitet och medborgarskap. Detta kan ha skett genom att man länkar de förmåner som följer med det europeiska medborgarskapet till nationaliteten vilket bidrar till att göra det attraktivt med ett medborgarskap i medlemskapet. Men samtidigt som ett europeiskt medborgarskap blir mer eftertraktat blir utanförskapet hos dem som saknar nationalitet i något av medlemsländerna blir mer påtagligt. Eftersom ett europeiskt medborgarskap tilldelas på basis av nationalitet innebär detta för en stor andel av Lettlands befolkning som fortfarande är utan nationellt medborgarskap kan de inte heller få ett internationellt. Känslan av utanförskap borde således förstärkas när man är utesluten i dubbel bemärkelse vilket kan ta sig uttryck i ökade spänningar med etniska inslag. Mot bakgrund av detta kan det europeiska medborgarskapet förstås som ett bekräftande av nationell särart, slutenhet och autonomi.¹²

¹¹ Mathias Albert et al. *Identities, Borders and Order – Rethinking International Relations Theory*. 2001, s. 129.

¹² Fernandez s. 167.

Det kan tyckas motsägelsefullt att använda sig av ett konstant begrepp som *etnicitet* då min analys som till stor del bygger på det kontextuella eller situationella synsättet kommer begreppet *etnicitet* snarare ses som en produktion av ekonomiska, politiska och sociala förhållanden. *Etnicitet* är enligt detta synsätt en anammad identitet som avgörs av den kontext eller den situation i vilken individen befinner sig i och *etnicitet* yttrar sig som attityden individen har gentemot specifika omständigheter. Davies uttrycker det som att "ethnic identity is voluntaristic rather than an enforced identity".¹³ Enligt detta resonemang kan *etnicitet* betraktas som en dynamisk form av organisering vars fundament vilar på upprätthållandet av sociala gränser genom inom-etniska relationer som skiljer en grupp från en annan. Exempel på en sådan social gräns kan bland annat vara språk, historia och territorialitet. Gränserna skapas genom en ständig interaktion samt kontrastering mellan "oss" och "dem". Etnisk tillhörighet formas av de generella termer av vilka ett samhälle är uppbyggt. Individen kan ha mer än en identitet men individen kan inte vara utan identitet ty "identities are not something one can pick up, try on, and cast aside; they are defining characteristics of existence".¹⁴

Eftersom världssystemen idag är uppbyggda av multietniska samhällen och nationsstater skall begreppet *etnicitet* kanske snarare betraktas som ett strukturellt drag av samhället som påverkar alla dessa invånare. En sådan strukturell *etnicitet* är icke-statisk. Förändringar sker hela tiden genom migration, nationsskapande, social reproducering, nationell integration med mera. Med bakgrund av ovanstående resonemang kommer jag således att behandla *etnicitet* som något politiskt och socialt format. Med begreppet *etnisk minoritet* avser jag en etnisk gruppering vari känslan av etnisk tillhörighet delas av gruppens medlemmar. Gemensam härkomst, språk och kultur kan vara några av kriterierna för ett medlemskap i en etnisk gruppering. Anledningen till att jag arbetar med *etnicitet* är att det är en av de starkaste faktorer som inverkar på individens identitetskonstruktion och uppfattning om vem man är. Jag kommer även att använda mig av termen ryskspråkig minoritet eftersom inte all etnisk minoritet som drabbas av språk och medborgarskapsdilemma är etniska ryssar men majoriteten har ryska som modersmål.

¹³ Davies i Jill Krause et al. *Identities in International Relations*. 1996 s. 82.

¹⁴ Albert et al s. 18.

3.2 TEORI

Identitetsforskningen är ett stort och komplext ämne och dagens fokus på internationella relationer har lett till diversifierade angreppssätt till begreppet identitet och dess innebörd. Det ortodoxa synsättet, där identiteten kopplas samman med stat och nation, vilket även innebär att identiteter antas vara något homogent och stabilt, har mer eller mindre övergivits. Många är de författare som behandlar begreppet identitet i en global kontext inom samtida teoretisk debatter kring internationella relationer och de utmaningar som uppstått i samband med feministiska, kulturella, postmodernistiska och poststrukturalistiska tankegångar och influenser.¹⁵ Jag kommer främst att granska de sociala, psykologiska och politiska faktorer vilka inverkar på identitetskonstruktionen. Identitetskonstruktionen är personlig eller kollektiv en central del av det sociala livet och behovet av att definiera sig själv samt bekräftelsen på detta, är den viktigaste delen av de sociala relationer som byggs upp.¹⁶ Etnisk tillhörighet är en viktig faktor som inverkar på identitetskonstruktionen. Konstruktionen av identiteter - etniska, nationella och individuella - bygger på differentiering; på behovet av att skilja ”oss” från ”dem”. Jag kommer främst att arbeta med begreppet identitet i en kollektiv bemärkelse och kollektiva identiteter kan förstås som ”uppfattningar eller känslöförmågor hos enskilda individer om tillhörighet till en större gemenskap”. Det handlar alltså om en process, och identiteter måste förstås i sitt sammanhang eftersom de utan kontext förlorar sin mening.¹⁷ Enligt det konstruktivistiska synsättet, som jag kommer att använda mig av, är identiteter formbara och föränderliga och enligt detta synsätt kan inflytande utövas på EU deltagandet samtidigt som EU: s integrationsprocess utövar inflytande på identitetskonstruktionen.

Den politiska eliten¹⁸ har en avgörande inverkan på den nationella identitetskonstruktionen och det är viktigt att ledarna inser att folkets politiska identiteter är socialt konstruerbara och därmed sårbara. Om de politiska ledarna inte påtvingar en polarisering av politiska identiteter föredrar folket att ha många och komplimenterbara identiteter.¹⁹ Det finns idag alltför många tragiska exempel på när dessa komplimenterbara identiteter förvandlas till något konfliktfyllt och polariserat vilket gör att kvalitén på ledarskapet ytterst viktigt. Men kontrollen över vem som erhåller medborgarskap är dock en absolut nödvändighet för samhällets överlevnad, tillika är det en nödvändighet för det system av differentiering som samhället bygger på. Om detta system av differentiering faller samman, faller även samhällets identitet och därmed individens identitet samman såvida inte ett nytt system av differentiering skapas.²⁰

¹⁵ Se bland annat Petersson et al. 2003; Scholte 2000; Kinnvall 2004 samt Calhoun 1994.

¹⁶ Jan Art Scholte. *Globalization – A Critical Introduction*. 2000, s. 40.

¹⁷ Bo Petersson et al. *Identity Dynamics and the Construction of Boundaries*. 2003, s. 35-36.

¹⁸ Med politiska eliten avser jag de politiska ledarna, regeringen i Lettland.

¹⁹ Graeme Gill. *The dynamics of democratization-elites, civil society and the transition process*. 2000 s. 237.

Juan J. Linz- Alfred Stepan. *Problems of Transition and Consolidation; southern Europe, south America and post-communist Europe*. 1996, s. 34- 35.

²⁰ Albert et al. s 118-119.

Om identitet handlar om skillnader, om differentiering, kanske den europeiska identiteten kommer att överstiga den nationella vilket leder fram till skapandet av ett nytt system och det är kanske den europeiska integrationsprocessen är på väg. Processer av differentiering involverar dock separering från ”de andra” vilket kan innebära förtryck och förnekande av just denna grupp. Således blir förtryck och förnekande ett uttryckssätt för identiteten. Globala processer av sociala och ekonomiska förändringar, såsom europeisering eller internationalisering, kan medföra nya former av ekonomisk och social orättvisa, vilket tillsammans med en politik, baserad på exkludering, kan leda till att människor kastas tillbaka till en slags ursprungskult.²¹

EU har många mellanstatliga drag samtidigt som ett utmärkande drag av överstatlighet finns. Unionen och det europeiska medborgarskapet kanske närmast skall liknas vid en politisk hybrid med olika segment av federalism, mellanstatlighet och flernivåpolitik.²² Jag kommer att undersöka om det europeiska medlemskapet påverkar det nationella medborgarskapets innehåll och form. Om det europeiska medborgarskapet skall föreställas som verkande mellan och genom det nationella medborgarskapet är medborgarskapet i första hand kompletterande till det nationella och står i ett indirekt förhållande till medborgaren. EU kan betraktas som en entitet till vilken medborgaren inte står i direkt relation till, erfarenheter medlas och påverkas genom nationalstaten. Således kan en europeisering tolkas som en förändring av medborgarens förhållande till nationalstaten snarare än en förändring i hennes förhållande till unionen.²³ Jag kommer att granska om detta är fallet i Lettland.

²¹ Jill Krause-Neil Renwick (ed). *Identities in International Relations*. 1996 s. 13.

²² För vidare resonemang se Fernandez s. 169-175.

²³ Fernandez s. 178-179

3.3 METOD OCH MATERIAL

Jag kommer att göra en kvalitativ empirisk fallstudie av Lettland och den europeiska integrationsprocessens inverkan på den nationella identitetskonstruktionen. Genom att granska Lettland före och efter EU inträdet kommer jag att försöka etablera länkar mellan medlemskapet och landets inhemska situation idag. Jag har valt att göra en jämförelse över tiden det vill säga jag kommer att granska hur den inhemska situationen i Lettland såg ut precis innan EU inträdet och efter. Eftersom EU inträdet ligger ganska nära i tiden kan man naturligtvis argumentera för att det är för tidigt att dra några generella slutsatser. Jag menar dock att jag utifrån mitt material kommer att kunna dra slutsatser och härleda mitt resonemang till mina frågeställningar. Min undersökning kanske inte i första hand är teoriprovande utan snarare teoribyggnad då jag kombinerar olika teorier som syftar till att stödja det egna resonemanget. Således kommer jag att understödja min teoretiska ansats med befintlig litteratur och forskning i ämnet. Jag kommer naturligtvis att göra egna tolkningar av det material som presenteras och läsaren bör ha i åtanke att all tolkning är subjektiv och beroende av urval av material är det möjligt att komma fram till olika slutsatser. Största möjliga objektivitet eftersträvas. Men genom att motivera, underbygga och argumentera för mina val, genom referat, citat och befintlig litteratur, hoppas jag naturligtvis att andra når samma resultat som jag. Analys kommer att ske fortlöpande under textens gång.

Granskningen kommer att till stor del ske genom analys av tidningsartiklar, litteratur, rapporteringar av internationella organ såväl som artiklar författade av forskare. Utifrån valt material kommer jag att kombinera teori till empiri vilket skall ligga till grund för besvarandet av valda frågeställningar. Man kan alltid ifrågasätta vad en observation av ett funnet utfall egentligen bevisar men ambitionen är att kunna urskilja generella tendenser som kan härledas till den europeiska integrationsprocessen och med hjälp av materialet och andra forskares resonemang finna orsakssamband till utfallet. Det kan finnas en viss svårighet att urskilja vilka utfall som beror på just den europeiska integrationsprocessens inverkan och vilka som egentligen beror på något annat. I slutänden kommer urvalet att bero på vilka värderingar, motiveringar, resonemang och redovisningar författaren gör. Att ta del av så mycket kvalitativt material som möjligt kan lägga en god grund för generalisering och slutsatser.

Under arbetets inledande fas insåg jag snart att tillgången till material skulle bli omfattande. Jag behövde således göra ett urval på ett tidigt stadium av den litteratur som behandlar de utmaningar dagens nationalstater står inför. Teoretiskt är innehållet mångfacetterat. Medan några författare argumenterar för att staten och nationen aldrig varit starkare, hävdar andra att nationsstaten är på väg att erodera bort. De flesta författare är överens om att det ökande transnationella utbytet inverkan på identitetskonstruktionen är påtaglig men detta angrips med olika teoretiska ramverk. Jag menar att det kan vara fruktbart att fokusera på vilket sätt den europeiska integrationsprocessen försvårar konstruktionen av kollektiva identiteter.

För att kunna bilda mig en uppfattning kring EU medlemskapets inverkan på det lettiska samhället har jag, materialmässigt, valt att använda mig av sekundärkällor i form av vetenskapliga artiklar, tidningsartiklar och rapporter från internationella organisationer²⁴. En av de tidningar jag kommer att arbeta med är The Baltic Times – en faktatidning som berör det dagliga livet i Estland, Lettland och Litauen. Tidningen utkommer varje vecka, närmare bestämt på torsdagar. På hemsidan beskrivs tidningen som ”a respected source of news for those interested in comprehensive, timely, and unbiased information about political, social, business, and cultural news in the Baltic States”.²⁵ Jag har valt att arbeta med denna tidning dels eftersom den utkommer en gång i veckan vilket gör den mycket aktuell och dels eftersom den tar upp de ämnen jag kommer att beröra i min uppsats; Lettland, den ryska minoriteten, EU samt den baltiska politiska agendan. Eftersom ambitionen är att återge en så heltäckande bild som möjligt, över både den lettiska såväl som den ryska sidan, har jag valt att arbeta med tidningsartiklar. Man får naturligtvis komma ihåg att eftersom en del av det valda materialet är författat av journalister kan detta leda till en viss partiskhet. Det är mitt ansvar att ställa mig kritisk till de texter jag tar del av. En total objektivitet är omöjlig att uppnå men jag kommer att eftersträva en saklig och ovinklad framställning av mitt empiriska material.

²⁴ Bland andra Latvian Centre for Human Rights and Ethnic Studies.

²⁵ www.baltictimes.com.

3.4 AVGRÄNSNINGAR

Det är i alla vetenskapliga arbeten nödvändigt att begränsa sig. Jag kommer att granska Lettland dels för att landet har en multietnisk karaktär och dels eftersom landet är en EU medlem. Lettland är även den baltiska stat med högst andel icke-letter i landet vilket gör det till ett intressant studieobjekt. Jag kommer att ha med en kort sammanfattning av landets bakgrund, tiden efter självständighet 1991 och fram till 2003. Detta skall underlätta för läsaren att skapa sig en bild av den inhemska situationen. Jag kommer dock att börja med själva undersökningen tidsmässigt från år 2003 (innan EU medlemskapet) och fram till dagsläget (2006). Anledningen till att jag börjar med tiden strax innan EU inträdet är att jag vill skapa en övergripande bild av hur inställningen gentemot ett EU medlemskap såg ut – om det fanns några skillnader mellan de etniska grupperna och vad detta i så fall kan ha berott på. För att kunna etablera medlemskapets inverkan på det lettiska samhället måste en granskning av tiden efter inträdet ske. Jag kommer således att granska olika områden där en man kan finna spår av förändringar och försöka härleda detta till EU inträdet.

3.5 DISPOSITION

Uppsatsen kommer att inledas med en kort översikt av den lettiska statens utveckling sedan självständighet. Detta skall skapa förståelse över hur landets inhemska situation såg ut innan medlemsförhandlingarna och med vilka förutsättningar beslutsfattarna arbetade med. Avsnittet efter kommer att handla om landets situation strax innan medlemskapet och jag kommer bland annat att redovisa opinionsmätningar gjorda av EU kommissionen vilka indikerar hur stort stödet var för medlemskapet. Syftet med detta avsnitt är att ge läsaren en förståelse för hur det lettiska folket, medborgare som icke-medborgare, kände inför ett europeiskt medborgarskap och vilka eventuella skillnader det fanns mellan dessa grupper. Jag kommer även att analysera de krav som ställdes på Lettland från EU: s sida och vilka konsekvenserna av dessa blev. Efter detta följer ett avsnitt som behandlar perioden efter inträdet 2004 och fram till nutid 2006. Jag kommer att granska det Lettiska samhället genom att se närmare på olika arenor – den lettiska politiska elitens agerande gentemot den ryska minoriteten, naturaliseringsprocessen och direktiv från EU. Jag kommer att försöka etablera vilken inverkan EU har haft på det lettiska samhället och vilka konsekvenserna blir för den nationella identitetskonstruktionen. Analys kommer att ske fortlöpande under textens gång. Efter varje avsnitt kommer en kort sammanfattning att ske där de resultat som framkommit diskuteras. Allra sist kommer jag att ha ett avsnitt med avslutande reflektioner.

4. LETTLAND 1991-2003

Lettland, tillsammans med många andra post-kommunistiska stater, erhöll självständighet från Sovjetunionen 1991 och komplikationerna som det lettiska nationsbyggandet stött på är många. Precis som många andra post-kommunistiska stater, har den lettiska politiska eliten bland annat tampats med ett tragiskt förflutet, svårigheten att skapa demokrati ur intet och att vara en multinationell stat. Av landets totala befolkning består mer än 40 % av etniska minoriteter varav de ryskspråkiga utgör majoriteten. Efter självständighet konfronterades dessa med restriktiva medborgarskapslagar som innebar att endast de som fått medborgarskap under mellankrigstiden samt dessa ättlingar erhöles automatiskt lettiskt medborgarskap. Alla andra var tvungna att ansöka om att bli medborgare vilket endast godkändes om vissa krav uppmättes.²⁶ Under 1990-talet var det dock få ryssar som genomgick den starkt kritiserade naturaliseringsprocessen vilket ledde till statslöshet i en stat som man kanske var född och uppvuxen i. Debatten kring relationen mellan minoritetsstatus och medborgarskap blev speciellt aktuell när Lettland ansökte om EU medlemskap.²⁷

Från EU: s sida ifrågasattes de restriktiva medborgarskapslagarna men trots statliga åtgärder som syftade till att underlätta för ryssar att naturaliseras fanns det ett svalt intresse för detta.²⁸ Många av de så kallade icke-medborgarna hoppades på förbättringar i samband med EU inträdet. Avsaknad av ett nationellt respektive internationellt medborgarskap leder till en känsla av utanförskap vilket kan inverka på individens identitetskonstruktion. För etniska grupper som upplever diskriminering eller annan form av separation kan etnicitet eller etnisk tillhörighet (som identitet) få en större betydelse för identitetskonstruktionen någon annan påverkande faktor. Etnicitet kan bli en alternativ källa till identifiering när individen möts av en dominant identitet som kan uppfattas som illegitim.²⁹ Idag, mer än 15 år efter självständighet är fortfarande mer än 400,000 personer utan medborgarskap – nationellt såväl som internationellt.³⁰ Därmed blir dessa icke-medborgare även icke-medborgare i EU utan möjlighet att rösta i EU omröstningar, begränsad rörlighet vilket bland annat hindrar dem från arbetstillfällen.³¹

²⁶ Dessa krav inkluderade bland annat att man varit bosatt i landet under en längre period och avancerade test i det lettiska språket, kulturen och historian.

²⁷ Barbara Plewa-Törquist. "Nationalism and Minority Questions in Central and Eastern Europe in the Context of EU Enlargement". 2001 s. 12-13.

²⁸ The Baltic Times. Januari 9-15, 1997 s. 5.

²⁹ För vidare resonemang se Kinnvall 2004; Muhammad 1999 samt Krause 1996, s. 81.

³⁰ The Baltic Times. "Nationalists stubborn on citizenship". 20 December, 2006. s. 1.

³¹ Utrikesdepartementet. Mänskliga Rättigheter i Lettland 2005. www.regeringskansliet.se.

5. LETTLAND PÅ TRÖSKELN TILL EU

Syftet med detta avsnitt är att etablera hur opinionen såg ut inför EU inträdet och vilka effekter kraven som ställdes på Lettland fick. Fokus i denna uppsats ligger på samspelet mellan individen och strukturen. I mitt fall är det främst sociala och politiska faktorer av identitetskonstruktionen som kommer att utredas. För att den europeiska integrationsprocessen ska kunna inverka på den nationella identitetskonstruktionen måste folket vara mottagliga för detta. Denna diskussion måste sättas in i en bredare kontext det vill säga debatten kring EU: s inflytande över den nationella politiken. Man kan nog säga att EU är mer inflytelserik jämfört med nationsstaterna när det gäller politisk makt; EU är en internationell aktör stark nog att utöva inflytande på nationalstater och därmed bidra till förändringar inom landet. Detta menar jag syns tydligt under ansökningsförhandlingarna 2003 där de kommande medlemsländerna i stort sett var tvungna att anta alla nya EU direktiv utan att egentligen kunna påverka dem. Man kan ifrågasätta hur demokratiskt detta förhållande egentligen är. Kraven som ställs bidrar i det stora hela till att den inhemska politiken går ut på att leva upp till EU: s förväntningar.

Massprotesterna från den ryska sidan, under 2003, mot en planerad en språkreform kan betraktas som den största proteströrelsen i Lettland sedan självständighetsrörelsen. Det är enligt min mening även en protest som synliggör de etniska spänningar som finns i landet. Den av den lettiska politiska eliten, initierade språkreformen skulle innebära att 60 % av all undervisning skulle ske på lettiska. Argumenten i språkstriden kanske inte var så mycket sakfrågan utan handlade snarare om en känslomässig duell mellan den nya självständiga nationen och den gamla makthavaren.³² Den lettiska politiska eliten uttryckte en oro för att kvalitén i utbildningen inte skulle kunna upprätthållas om studenter endast undervisas i sitt andra hemspråk, nämligen ryska. De ryska eleverna ska kunna inte vara konkurrenskraftiga nog när det gällde att få lettiska jobb och utbildning. Reformen genomfördes i integrationens namn. Inför skolreformen samlades tusentals rysktalande i det som kom att bli den största protesten i Lettland sedan självständighetsrörelserna 1991 och över 57, 000 signeringar samlades in. Plakaten pryddes med slagord såsom ”Russian schools are our Stalingrad!”³³

Protesten mot skolreformen är talande för den problematik som fanns i Lettland. Det förefaller som att alla, ryssar såväl som letter, verkar vara överens om att det lettiska språket är nödvändigt för att man ska kunna klara sig i landet och att medborgarskap är oerhört viktigt. ”We believe that it is quite necessary to master Latvian but we don’t think that this is the proper method of ensuring it”.³⁴ Man kunde helt enkelt inte komma överens om vilka metoder eller tillvägagångssätt för att uppnå detta mål.

³² Svenska Dagbladet. ”Känslor styr lettisk språkreform”. Apr 27, 2004.

³³ The Baltic Times. ”Thousand rally against education reform”. 2003. May 29-June 4 s. 14.

³⁴ The Baltic Times. ”Mass protest planned to oppose education reform”. 2003. May 22-28 s. 2.

Jag menar att de lettländska nationalistiska känslorna förhindrar möjligheterna till en kompromiss som skulle göra båda parter nöjda. Att nationalismen inverkat i utformandet av språkformen kanske inte är så konstigt med bakgrund av att de två största nationalistiska högerpartierna ”For Fatherland” och ”Freedom party” var mest aktiva i den politiska koalitionen.³⁵

Man kan tolka följande intervju med en rysk-lettisk student som ett bevis på att utanförskap bidrar till att man vänder sig till sin egen kultur och att banden till denna blir starkare. I samband med den planerade språkreformen säger sextonåriga Jana följande” I am not against Latvia or Latvian, but Russian is not only a language – it is our way of life. Our government wants to destroy our way of life. For me, its war”.³⁶ En annan rysk student instämmer; “We need our culture. We have to stand up and fight for it. If we don’t, who will?”³⁷ Jag anser att dessa uttalanden vittnar om den känsla av utanförskap och exkludering som den ryska minoriteten upplever.

³⁵ The Baltic Times. “Mass protest planned to oppose education reform”. 2003. May 22-28 s. 2.

³⁶ The Baltic Times. ”Thousand rally against education reform”. 2003. May 29-June 4 s. 1.

³⁷ The Baltic Times. ”Thousand rally against education reform”. 2003. May 29-June 4 s. 2.

5.1 EU: S MEDLEMSKRAV OCH DESS KONSEKVENSER

Regionala institutioner såsom EU är mer också kapabla till att erbjuda möjligheter för att skapa demokratisk politik. Författaren Kristi Raik menar att EU tillhandahållit en rad olika hjälpmedel för att underlätta demokratiseringen i Baltikum samtidigt som effektiviseringen av de demokratiska krav, som ställdes på ansökningsländerna, ifrågasätts. Enligt Raik har EU endast haft genomslagskraft i de stater där den inhemska politik som förts överensstämmt med den västerländska politiska hållningen. Indirekta och oplanerade utfall av integrationen har haft en större inverkan på länder vars inrikespolitik inte varit samstämmig med den europeiska.³⁸ Det finns en viss problematik med de krav som ställs på ansökningsländerna eftersom dessa mer eller mindre tvingas göra en förändring eller anpassning för att kunna komma med i unionen. Men det finns en annan infallsvinkel av den europeiska integrationsprocessen som jag menar är aktuell och nämnvärd - nämligen att den utförs med odemokratiska medel. Det förefaller som att ju närmare ett land kommer till ett EU inträde ju mer utsatt blir landet för demokratiseringskrav som kan leda till att inskränka demokratin snarare än stärka den.³⁹

I sin studie av bland annat det estniska EU inträdet fann Raik indikationer om att integrationsprocessen gav företräde åt en byråkratisk politik, med lite utrymme åt demokratisk politik eftersom kraven för medlemskap ledde till att ansökningsländerna prioriterade snabbt och effektivt beslutsfattande. I praktiken innebär detta att den allmänna debatten mellan olika social och politiska grupperingar får stå tillbaka då dessa behövde mer tid och resurser.⁴⁰ Även att det strikta tidsschemat i kombination med konkurrens med andra ansökarländer lämnade lite rum för EU-relaterade diskussioner innan beslut fattades på politiska nivån. Det är problematiskt om de politiska ledarna är mer benägna att lyssna till yttre krav än till inhemska förväntningarna.⁴¹ Jag menar att detta hände även i Lettland.

Inför EU inträdet ställdes det krav på Lettland att omgående lösa problemen med icke-medborgarna. Att lösa landets problem med en ökad korrupktion var också överst på agendan. Jag anser mig dock finna en viss tvetydighet dock från EU: s sida vad gäller förhållningssättet till landets inhemska politik gentemot den ryska minoriteten. Trots uppenbara problem menar EU kommissionens representant, Günter Weiss, att "there are no blunt violations in Latvia or in other Baltic States. If there were, we wouldn't even consider letting the Baltic States in for EU considerations. The issue of citizenship is very delicate because of the history of the country, yet we have found that the question of citizenship should be activated in a positive way".⁴²

³⁸ Kristi Raik. "EU Accession of Central and Eastern European Countries: Democracy and Integration as Conflicting Logics". 2004, s. 569-569.

³⁹ Raik s. 593-94.

⁴⁰ Raik s. 590-91.

⁴¹ Raik s. 592.

⁴² The Baltic Times. Vol. 3-9, 1997 s. 5. www.baltictimes.com.

Det fanns med andra ord en överseende med den lettiska statens agerande gentemot den inhemska ryska minoriteten. Och från den lettiska politiska eliten prioriterades ekonomiska framsteg över den inhemska minoritetens situation. Det är svårt att säga på vilket sätt det europeiska förhållningssättet, under inträdesförhandlingarna, påverkade det lettiska folket, och då främst den ryska minoriteten. Men eftersom man såg mellan fingrarna på hur dessa behandlades och eftersom Lettland ansågs leva upp till kraven för att bli medlem kan detta ha inverkat till den föga positiva inställningen ryssarna uppvisade gentemot ett kommande medlemskap vilket vi kommer att se nedan.

5.2 OPINIONEN GENTEMOT EU MEDLEMSKAPET

Enligt EU barometern⁴³ uppvisade Lettland, totalt sett, ett lågt stöd för medlemskapet och den rysktalande delen av den lettiska befolkningen var, vilket med bakgrund av ovanstående resonemang, minst entusiastisk.⁴⁴ Detta kan indikera att EU:s förhållningssätt till den lettiska politiska elitens agerande har haft en inverkan på den nationella identitetskonstruktionen. EU erkände inte den ryska minoritetens situation och förlorade därmed legitimitet. Politiskt sett var det vänstern och den konservativa högern som var minst positiva till EU inträdet.⁴⁵ Detta är kanske inte så konstigt eftersom vänstern i Lettland associeras med den starka ryska minoriteten. Den regerande högerkoalitionens negativa syn kanske kan förklaras med att mycket av den politiska makten grundar sig på synen som finns på nationen och staten. Det verkade finnas tvivel hos den politiska eliten vilket kan tyda på en viss ängslan inför vad EU medlemskapet skulle innebära för den relativt nyvunna suveräniteten. Att en ny stat fäster stor vikt vid allt som rör den nationella identiteten, som ett sätt att etablera legitimitet, är något som kan vara oerhört problematiskt för ett multikulturellt samhälle och för delaktigheten i EU:s integrationsprocess. För den nationella identitetskonstruktionen skapar nationalism problem nationalism bygger på idén om att varje nation utgörs av ett folk som skall ha sin egen stat.⁴⁶

Det kanske säger sig själv att denna idé kan vara problematisk för ett multinationellt land som Lettland är - det inte kan finnas nationalism utan nationer sätter nationalism käppar i hjulet för den europeiska integrationsprocessen. Stabiliteten och kontinuiteten i integrationsprocessen "largely depend on whether the countries affected succeed in reconciling their concepts of 'state' and 'nation' with 'the European project'".⁴⁷ Det kan därför bli svårt att skapa ett enat Europa när den politiska eliten grundar sin maktposition på nationsstatens betydelse. På samma gång blir det problematiskt för den politiska eliten att upprätthålla ett sådant tänkande eftersom ett EU medlemskap mer eller mindre automatiskt innebär en förskjutning av makt till unionen och en förminskning av nationalstatens territoriella betydelse. Om ett EU medlemskap innebär en förstärkning av etniska minoriteters rättigheter borde det, trots tvetydiga utspel från EU representanternas sida, funnits en mer positiv inställning hos den rysktalande minoriteten. Det förefaller vara mindre troligt att den ryska minoritetens negativa hållning motiverades med hänsyn till den lettiska nationella suveräniteten.

⁴³ Publika opinionsundersökningar som görs av EU kommissionen 2003.

⁴⁴ Endast 47 % av de etniska letterna trodde att deras land skulle gynnas av ett medlemskap. Av dem som sedermera röstade för ett medlemskap var majoriteten välutbildade etniska letter som angav socioekonomiska faktorer som huvudorsak till röstutfallet. Se Table 1. *Public Attitudes on EU accession (Latvia) 1998-2002*. European Integration Bureau in cooperation with the State Chancellery and Latvijas Fakti. Mikkel –Pridham. "Clinching the 'Return to Europe': the Referendums on EU accession in Estonia and Latvia". 2004, s. 727.

⁴⁵ Mikkel-Pridham s. 716-17, 719-20.

⁴⁶ För vidare resonemang se Michael Billig 1995 och Özkirimli 2000.

⁴⁷ Plewa-Törnquist s. 31.

Mikkel-Pridham pekar på en rad olika förklaringsvariabler till den negativa attityden. En faktor är att den ryska minoriteten hade goda relationer med de ryska ledarna i det forna hemlandet. Många ryssar var oroliga över att ett medlemskap skulle bidra till dåliga relationer till Ryssland, trots att många inte ville leva där. Trots marginalisering och isolering är det bättre att stanna i Baltikum, mycket på grund av den goda ekonomin och fördelarna med ett EU medlemskap.⁴⁸ Även den långa traditionen av kommunistiskt styre spelade en roll. En annan förklaringsvariabel är att Ja-sidans material var, till skillnad från nej-sidans, skriven på både ryska och lettiska vilket innebar att fler kunde tillgodogöra sig materialet. Slutligen utpekades individens geografiska belägenhet som en avgörande punkt för hur man röstade i medlemskapsfrågan. De fattigaste regionerna, som gränsade till Ryssland, uppvisade flest nej röster.⁴⁹

Den troligaste anledningen till att opinionen svängde till fördel för ja kampanjen var att det, under perioden närmast omröstningen 2003, fanns en större konsensus bland den lettiska politiska eliten. Det fanns en gemensam vilja att lägga det sovjetiska arvet bakom sig i kombination med landets geopolitiska situation - man kunde inte tillåta sig att stå utanför unionen eftersom detta skulle göra Lettland oerhört sårbart för attacker, inte minst av den mäktiga grannen Ryssland.⁵⁰ De uppåtgående trenderna i den offentliga hållningen gentemot medlemskapet i slutskedet av EU kampanjen kan sammankopplas med den parallella utvecklingen hos den lettiska politiska eliten. Trots ett litet stöd bland befolkningen lyckades den politiska eliten, främst med hjälp av ekonomiska och säkerhetsaspekter, att vända opinionen.⁵¹ Den dåvarande lettiske integrationsministern Nils Muizniek ansåg att EU inträdet skulle "create favorable conditions inside the country that will make becoming a citizen worth the effort". Genom att vara en del av Europa skulle icke-medborgarna känna att det blev enklare att identifiera sig med den lettiska staten, vilket skulle underlätta naturaliseringsprocessen. Ett europeiskt medlemskap skulle kunna ligga till grund för den sammanhållning landet skulle behöva.⁵²

⁴⁸ The Baltic Times. "Putin calls for Diaspora Russians". Jul 05, 2006.

⁴⁹ Mikkel-Pridham s. 739, 743-44.

⁵⁰ Mikkel-Pridham s. 723-24.

⁵¹ Mikkel-Pridham s. 728, 744.

⁵² The Baltic Times. Vol. 19-25, 2002 s. 4. www.baltictimes.com. Torsten Törn. "Lettland på EU:s tröskel". *Svenska Dagbladet*. 11 August, 2003 s. 1.

5.3 SAMMANFATTNING

Sammanfattningsvis har avsnittet visat att det fanns ett underskott av stöd hos det lettiska folket för ett EU medlemskap. En av förklaringarna till detta kan vara att den allmänna debatten mellan olika social och politiska grupperingar fick stå tillbaka på grund av tids och resursbrist. Det strikta tidsschemat lämnade helt enkelt lite rum för EU-relaterade diskussioner innan beslut fattades på politiska nivå.⁵³ Trots detta blev det ett ja till EU vilket till stor del beror på den konsensus som fanns hos den lettiska politiska eliten vilka tillmötesgick EU:s krav. Den politiska eliten har haft en inverkan på identitetskonstruktionen i Lettland. Vi har även sett att trots ett EU medlemskap skulle innebära en förstärkning av minoriteternas rättigheter var den lettiska ryska minoriteten mest negativ till medlemskapet. Detta kan bero på de starka band man hade eller utvecklade till Ryssland och man var rädd att medlemskapet skulle inverka på detta. Ryssland har länge protesterat med en högljudd röst mot den lettiska statens behandling av den ryska minoriteten vilket kan vara en del av förklaringen till minoritetens positiva inställning till landet. Således kan man argumentera för att Ryssland också, vid sidan om EU, är en internationell aktör stark nog att inverka på den nationella identitetskonstruktionen. För etniska grupper som upplever diskriminering eller annan form av separation kan den etniska tillhörigheten få en stor betydelse för identitetskonstruktionen. Med stöd av en yttre aktör (Ryssland) kan etnicitet ge en alternativ källa för identifiering.⁵⁴ EU är en inflytelserik internationell aktör, stark nog att bidra till förändringar för den nationella identitetskonstruktionen. Men EU är även en aktör kapabel att erbjuda möjligheter att skapa en demokratisk politik. Men de demokratiseringskrav som ställdes på Lettland kan ha bidragit till att den politiska eliten prioriterade snabbt och effektivt beslutsfattande vilket lämnade lite utrymme åt politiska debatter olika grupper emellan.

Jag har pekat på att det finns bevis på existensen av etniska spänningarna i Lettland innan EU medlemskapet. I kommande avsnitt kommer vi att granska huruvida de minskat eller förstärkts efter EU inträdet 2004.

⁵³ Raik s. 590-91.

⁵⁴ För vidare resonemang se Kinnvall 2004; Muhammad 1999 samt Krause 1996 s. 81.

6. EU-MEDLEMSKAP 2004-2006

Detta avsnitt kommer att granska verkningarna av det europeiska medlemskapet genom att granska olika områden av det lettiska samhället. Det kanske främsta beviset för att EU haft en inverkan på det lettiska samhället är spår av konflikter med etniska inslag. Att vara en binationell nation var inget som stod på den politiska agendan utan den lettiska staten skulle vara lettisk - den sovjetiska ockupationen var alltför nära i tiden och Ryssland alltför nära i rummet.⁵⁵ Konsekvenserna av det nationalistiska förhållningssätt som anammades under tiden efter självständighet är att det fortfarande är en stor del av den lettiska befolkningen som inte integrerats eller känner delaktighet i det samhälle de lever i. Den lettiska nationalismen har varit ett drivmedel för förändring men även för den känsla av utanförskap som stora delar av den ryska minoriteten upplever. En sådan känsla av utanförskap kan ha bidragit till att stärka banden till den egna kulturen, språket och till viss del till det forna hemland Ryssland snarare än att genom lettiskt medborgarskap närma sig Europa.⁵⁶ Förklaringen till detta är att för etniska grupper som upplever diskriminering, marginalisering eller annan form av separation genom externt påtvingade gränser, kan den etniska identiteten få en större betydelse än någon annan identitet. Etnicitet blir en alternativ källa för identifiering när en minoritet möts av en dominant majoritet vars dominans kan anses vara illegitim.⁵⁷ Ett av de kanske främsta bevisen för att etnicitet blivit en viktig faktor i identitetskonstruktionen är att en stor del av den lettiska befolkningen inte integrerats eller känner delaktighet i det samhälle man fötts eller är uppvuxen i.

⁵⁵ Torsten Törn "Lettland på EU: s Tröskel". 2003, s.1.

⁵⁶ Linz-Stepan s. 25.

⁵⁷ Krause-Renwick s. 81. För vidare resonemang kring marginalisering och dess konsekvenser för identitetskonstruktionen se Catarina Kinnvall 2004 och Robina Mohammad 1999.

6.1 NATURALISERING

Trots EU:s krav och statliga åtgärder som syftade till att underlätta för ryssar att genomgå naturalisering har det funnits ett svagt intresse för detta från ryska sidan trots att viljan att erhålla medborgarskap är stor. Detta framkommer av en studie, gjord vid universiteten i Lettland, där mer än 60 procent av de tillfrågade ryska studenterna sade sig vilja ha ett lettlandskt medborgarskap. Vidare betraktade mer än hälften av studenterna Lettland som sitt hemland och en tredjedel ansåg att medborgarskap var nödvändigt för en framtida karriär. Departementet för Naturalisering anser att åldersgruppen mellan 21 och 25 är viktig att satsa på eftersom denna grupp eftersträvar en högre utbildning och därmed inser fördelarna med ett lettlandskt medborgarskap.⁵⁸ Jag har tagit del av en rad olika förklaringsfaktorer till varför man inte lär sig det formella språket och en av de främsta anledningarna till är att det helt enkelt inte behövs i det dagliga livet. Det kan handla om att man till exempel lever i ett område där majoriteten talar ryska, man går i rysk skola, man talar endast ryska på arbetet eftersom det inte behövs lettiska för att göra sig förstådd med mera. Till detta kommer att många letter talar ryska och att man på grund av detta kan hitta former av kommunikation.⁵⁹

Tillsammans med andra europeiska länder har det svenska regeringskansliet uppmärksammat de problem som finns med att 20 % av befolkningen saknar ett nationellt medborgarskap. Rapporten från svenska regeringskansliet skriver att ”Orsaken till den alltför låga naturaliseringstakten står närmast att finna i bristen på att vilja naturaliseras enligt de lettiska lagarna, ofta mot bakgrund av psykologiska faktorer. Det kan handla om att man anser sig vara automatiskt berättigad till medborgarskap, vilket många av de ryskspråkiga icke-medborgarna anser. Men det kan även handla om brist på dialog och information från den lettiska statens sida inte minst till landsbygden. Språkravet i lagen om medborgarskap utgör en barriär för vissa, framför allt äldre, icke-medborgare”.

Svenska UD anser att problemet med den låga takten av naturalisering är kopplad till känslomässiga, psykologiska och praktiska problem vilket gör att viljan att ansöka om naturalisering saknas.⁶⁰ Från lettiskt håll anser man att lösningen på problemet med icke-medborgarna ligger i en ökad takt av naturalisering av den ryska minoriteten. Den lettiske integrationsministern menar att den långsiktiga inverkan som inträdet i EU kan ha på integrationen i landet är att ”it will create favorable conditions inside the country that will make becoming a citizen worth the effort”. Muiznieks politik går ut på att integrationen i ett Europaorienterat Lettland kommer att underlättas. Människor kommer att känna att det är enklare att identifiera med Lettland vilket underlättar naturaliseringsprocessen i sig.⁶¹

⁵⁸ The Baltic Times. “Opening floodgates of citizenship”. 1997. January 9 – 15 s. 5.

⁵⁹ The Baltic Times. “Russian minority slow in learning Estonian”. 2003. January 9-15 s. 3.

⁶⁰ Regeringskansliet, UD. “Mänskliga rättigheter i Lettland 2005”. s. 1-2.

⁶¹ The Baltic Times. ”Minorities anticipate changes, naturalization”. 2002. December 19-25 s. 4.

Frågan är om detta räcker för att Lettland ska kunna skapa en symbios mellan de styrande och folket vilket skulle underlätta skapandet av en demokratisk nationsstat. Från den ryska minoritetens sida anser man att staten inte bara skall mjuka upp de lagar och regelverk som finns utan även att "the state needs send a clear message that it truly wants Russians to naturalize". Fram tills nu är detta inte fallet. Från ryskt håll anses det att den lettiska statliga auktoriteten inte varit aktiv nog i att uppmuntra icke-medborgarna att genomgå naturaliseringsprocessen.⁶²

⁶² The Baltic Times. "Minorities anticipate changes, naturalization". 2002. December 19-25 s. 4.

6.2 LETTLAND OCH EU

Att kunna definiera en bas för en delad identitet, för alla EU medborgare, är en kontroversiell uppgift och EU kommer att stöta på problem om man från politiskt håll försöker ersätta den nationella identiteten med en europeisk (eller en internationell om man så vill) eftersom identitetskonstruktionen ständigt möts av en pågående process vilken understryker betydelsen av nationell identitet.⁶³ Lettlands medlemskap i EU skulle innebära en hel del nya rättigheter för de lettiska medborgarna men för de lettiska icke-medborgarna blir det ingen skillnad ty de är varken lettiska medborgare och ”they will not be citizens of the EU”. Icke-medborgarna kommer varken att kunna påverka EU genom att rösta eller ha möjligheten att skaffa arbete genom den fria rörligheten. Detta gör utanförskapet hos dem som saknar nationalitet i något av medlemsländerna mer påtagligt.⁶⁴

Trots dessa negativa utsikter blev 2004 ett rekordår både vad gäller ansökan till naturalisering och av personer som naturaliserades. Den markanta ökningen (från 15,000 till 21,297 personer) började 2003 och har fortsatt vilket kan tolkas som att EU medlemskapet är den bakomliggande faktor som förklarar denna ökning. Men en sådan ökning kan även tyda på att politiska initiativ ligger bakom.⁶⁵ En ökning i viljan att genomgå naturaliseringsprocessen för att få lettiskt medborgarskap kan förklaras med att det europeiska medlemskapet bidragit till att stärka kopplingen mellan nationalitet och medborgarskap. Genom att allt fler icke-medborgare insett de förmåner som följer med det europeiska medborgarskapet har det nationella blivit mer attraktivt. Den lettiska integrationsministerns uttalande instämmer i detta resonemang när han anser att ”EU accession was critical, psychologically, for naturalization. Many non-citizens were waiting to see where Latvia would end up. But others hoped that the EU would force Latvia to change its citizenship laws”.

Trots en positiv ökning finns det dock en hel del människor som inte vill ha medborgarskap och vägrar att genomgå naturaliseringsprocessen. Detta kan bero på psykologiska faktorer såsom att man känner sig berättigad per automatik; känslomässiga faktorer, eftersom dubbelt medborgarskap är förbjudet känns det svårt att ge upp det ursprungliga ryska medborgarskapet; men det kan även handla om att unga etniskt ryska män inte ansöker om medborgarskap för att slippa militärtjänst.⁶⁶

⁶³ Brigid Laffan et al. *Europe's Experimental Union – Rethinking Integration*. 2000, s. 97.

⁶⁴ The Baltic Times. ”Minorities anticipate changes, naturalization”. 2002. December 19-25 s. 4

⁶⁵ Från politiskt håll underlättades naturaliseringsprocessen bland annat genom att man skickade ut brev till föräldrar till barn födda efter 1991 i vilka de informerades om att dessa per automatik får medborgarskap. Föräldrarna behövde endast ansöka. Detta ökade antalet registrerade medborgare betydligt. Latvian Centre for Human Rights and Ethnic Studies. www.policy.lv. s. 21; Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Latvia. ”Integration policy in Latvia A Multi-Faceted Approach”. Sep 9, 2006.

⁶⁶ The Baltic Times. ”The problems of becoming a natural born Latvian”. Nov 10, 2004.

Inträdeskraven för den ryska minoriteten, som ställdes i samband med ansökningsförhandlingarna resulterade i olika lagtillägg kring utbildning, språk och icke-medborgarnas status. Detta gjordes främst för att undvika möjligheten till etniskt våld. Men problemen försvinner inte automatiskt med EU utvidgning. Att handskas med det stora antal statslösa individer och den låga takten i naturaliseringsprocessen, problem med politisk delaktighet och den socioekonomiska inverkan av de restriktiva språk-och medborgarskapslagarna är problem som finns kvar.⁶⁷ Trots att ansökningar om medborgarskap har ökat, ger den nuvarande takten ingen snabb lösning till problematiken med icke-medborgare. Ytterligare ansträngningar måste göras för att reducera antalet statslösa individer och EU har en viktig funktion i detta. En brist av att uppmärksamma dessa människors rättigheter kan komma att påverka internationella relationer, speciellt sedan Ryssland deklarerat att respekten för den ryskspråkiga minoriteten har prioritet i utrikespolitiken. Landet har högljutt protesterat över behandlingen av den ryska minoriteten i Lettland kommer. Detta har lett till att förbindelserna mellan Lettland och Ryssland periodvis varit mycket ansträngda.

Ryssland riktar kontinuerlig kritik mot Lettland för vad man anser vara tecken på diskriminering av den ryskspråkiga befolkningen i Lettland. Man kan säga att Rysslands agerande bidragit till att politisera debatten om integrationen av de ryskspråkiga i Lettland.⁶⁸ Landet kräver att EU agerar för att lösa frågan kring de ryska minoriteternas rättigheter. EU och Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE) har kommit fram till att den lettiska utbildningsreformen kommer att leda till fördelar för den sociala integrationen och konkurrensen för minoriteterna vilket går emot den ryska hållningen.⁶⁹ EU utvidgningen förväntas ge stabilitet och tillväxt till hela den europeiska kontinenten. Detta kan dock inte bli fallet om situationen med icke-medborgarna inte löses.⁷⁰

⁶⁷ Van Elsuwege. "Russian-speaking Minorities in Estonia and Latvia: Problems of Integration at the Threshold of the European Union". 2004, s. 64.

⁶⁸ www.regeringen.se 2007-01-06.

⁶⁹ The Baltic Times. "Russia pressures Latvia via EU". Jul 01, 2004.

⁷⁰ Van Elsuwege s. 63.

6.3 EU-KOMMISSIONEN

Det finns idag inga direkta juridiska lagar från EU: s sida, som reglerar statusen på det stora antal lettiska icke-medborgare i unionen. Det finns dock direktiv från EU kommissionen 2006 som innebär att dessa individer skall behandlas som "third-country nationals". Rättigheten till fri rörlighet inom unionen kan inte garanteras men Europarådet har enats att den legala statusen för "third-country nationals" skall tolkas nästan som en statsnationalitet. Människor med denna status skall ges möjligheten att erhålla medborgarskap i den stat de lever i.⁷¹ Kriteriet för att betraktas som "third-country national" är att man lev runt fem år i en stat och att man utvecklat ett integrerat liv vilket bland annat innefattar goda språkkunskaper. Enligt artikel 5 framgår det att "Member States may require third-country nationals to comply with integration conditions, in accordance to national law".⁷²

I praktiken innebär detta en stor frihet för medlemsstaterna att tolka bestämmelserna. Enligt artikel 6 kan medlemsstaterna "refuse to grant long-term resident status on grounds of public policy or public security".⁷³ Detta kan leda till en förstärkning av de gränser som redan finns i ett uppdelat och icke-homogent samhälle.⁷⁴ För att kunna inkluderas under direktivet om "third-country nationals" måste de lettiska statslösa individerna leva upp till kraven på varaktigt boende, stabil inkomst, hälsoförsäkring och integrering i det lokala samhället. Med bakgrund till den låga nivån av naturalisering i Lettland är det naivt att tro att dessa direktiv kommer att lösa problemen med statslöshet. Endast en liten och välinformerad grupp kan förväntas ansöka om att få en sådan status medan majoriteten förblir i rådande sits. Trots EU kommissionens initiativ har Europaparlamentet och Europarådet urvattnat de ursprungliga optimistiska direktiven med hänsyn till de nationella staternas självbestämmanderätt.⁷⁵

EU kommissionen har dock kommit överens om att ge långvariga residerare politiska rättigheter som en viktig del av integrationsprocessen i samband med introducering av konceptet "civic citizenship". Enligt EU kommissionen skulle detta garantera "certain core rights and obligations to immigrants which they would acquire over a period of years, so that they are treated in the same way as nationals of their host state, even if they are not naturalized". Detta välkomnades av Europarådet.⁷⁶ Om detta tillägg skulle antas till den europeiska konstitutionen skulle troligtvis existerande problem med icke-medborgare lösas.⁷⁷

⁷¹ Peter van Elsuwege s. 40.

⁷² The Treaty of Amsterdam 1999. European Commission, Proposal for a Council Directive concerning the status of third-country nationals who are long-term residents, COM 2001. Van Elsuwege s. 42.

⁷³ Van Elsuwege s. 43.

⁷⁴ En stor del av den totala lettiska befolkningen, ca 400,000, är utan medborgarskap och därmed utan medborgerliga rättigheter. Detta skapar en uppdelning mellan medborgare och icke-medborgare vilket leder till en rad olika psykologiska konsekvenser vilka enligt min mening inverkar på identitetskonstruktionen.

⁷⁵ Van Elsuwege s. 44.

⁷⁶ Detta skulle i praktiken innebära ekonomiska, sociala och politiska rättigheter respektive skyldigheter, inkluderat rättigheten att rösta i lokala och europeiska val. Van Elsuwege s. 49.

⁷⁷ Van Elsuwege s. 50.

6.4 EU MEDLEMSKAPETS STRUKTURELLA INVERKAN

Författaren David Galbreath undersöker i sin artikel på vilket sätt EU:s organisationer har kunnat påverka den sociala politiken och uppmuntrat europeisering av de lettiska institutionerna. Han undrar på vilket sätt har policyn om europeisk integration lett till en förändring i Baltikum och om en eventuell förändring i samhället beror på förändringar i de internationella relationerna eller på politisk maktförskjutning. Han granskar främst OSCE (Organization for Security and Co-operation in Europe) en av de mest aktiva internationella aktörerna för fred och integration.⁷⁸ OSCE verkar främst genom The High Commissioner on National Minorities (HCNM) som tillhandahåller en normativ vägledning för den sociala politiken, fungerar som språkrör för etniska minoriteterna och som en funktion som mellanhand för EU, Europarådet och andra regionala organisationer.⁷⁹

Galbreath har följt upp utvecklingen i Estland och Lettland och konkluderar att de europeiska organisationerna har inverkat på den baltiska regionen i en positiv bemärkelse eftersom en liberalisering av den sociala politiken skett. Men bland många baltiska politiker ansågs det att OSCE lade sig i nationella inhemska affärer på ett orättvist sätt. OSCE anklagades även för att vara springpojke åt Moskva. Ryssland i sin tur klagade på att man ansåg att OSCE inte lyssnade tillräckligt på de lettiska ryssarna och att organisationen inte agerade mer kraftfullt. Trots detta, menar Galbreath, lyckades de europeiska organisationerna med att låta de baltiska staterna utveckla en politik som syftade till att styrka känslan av att vara en nation samtidigt som vägen till europeisk integration underlättades. Detta är ett tecken på att "the evolution of social policy in the Baltic States gives some indication of European organisation's commitment to cohesion, co-operation, and multi-culturalism". Trots detta har den europeiska integrationen förblivit en elitled process. Det är fortfarande arbete kvar innan processen förankrats bland folket.⁸⁰

Att frågan med dubbelt medborgarskap 2006 diskuterades i det lettiska parlamentet kan ses som ett tecken på liberalisering (et är enligt lettisk lag förbjudet att ha dubbla medborgarskap). Om man trots detta har ett dubbelt medborgarskap förnekas man tillträde till höga poster inom det lettiska samhället såsom exempelvis i det lettiska parlamentet.⁸¹ Syftet med denna eventuella lagändring är dock inte att underlätta för den ryska minoriteten utan snarare för de letter som lever utomlands eftersom detta skulle stärka banden med hemlandet.⁸²

⁷⁸ David Galbreath. "Russian-Speaking Minorities in Estonia and Latvia: Problems of Integration at the Threshold of the European Integration". 2004, s. 36.

⁷⁹ Galbreath s. 48.

⁸⁰ Galbreath s. 49.

⁸¹ The Baltic Times. "New Law would forbid dual citizens from high posts". Jun 10, 2004.

⁸² The Baltic Times. "Latvian Integration Minister supports return to dual citizenship". Dec 04, 2006.

Förslaget har fått stöd av den lettiske utrikesministern som dock anser att "dual citizenship should especially be considered between Latvia and other EU member States".⁸³ Det finns en viss paradox i detta eftersom en hög andel av den lettiska befolkningen ingår så kallade blandäktenskap (ungefär 20 % av letterna gifter sig utanför sin etniska grupptillhörighet, och det siffran är ännu högre bland den etniska minoriteten). Det finns även tecken på segregering och utanförskap i andra områden av det lettiska samhället som inte förändrats av EU medlemskapet. Trots att etniska minoriteter utgör 42 % av befolkningen är endast 20 % av parlamentets platser upptagna av folk med annan etnisk tillhörighet.

Sedan självständighet har inga minoritetspartier varit delaktiga i regeringsprocesserna. Inom de tio största myndigheterna är 92 % av de anställda etniska letter. Etniska minoriteter är mer representerade inom de sektorer som erbjuder säkerhet (brandkåren, vårdare, polismyndigheten). Denna höga andel av segregering kan till största delen skyllas på de politiska ledarna som inte varit tillräckligt motiverade för att skapa förändring.⁸⁴ För att kunna införliva multikulturalism i demokrati, definierat i den internationella kontexten måste en avnationalisering av den lettiska staten ske. Det går inte att sammankoppla multikulturalism med politik vars syfte är att reducera utbildningsmässiga, ekonomiska, sociala och politiska oförmågor och orättvisor grupper emellan. Det går inte att skydda kulturellt mångfald samtidigt som man vill ta till åtgärder som skall leda till en minskning i gruppskillnader. Dessa mål bör eftersträvas separat. Om en nationell politik förs, inom vilken mångfalden erkänns och skyddas, kan multikulturalism snabbare införlivas.⁸⁵

⁸³ The Baltic Times. "Pabriks joins call for dual citizenship". Dec 11, 2006.

⁸⁴ The Baltic Times. "Ethnic structure, inequality and public sector governance". Apr 01, 2004. The Baltic Times. "Looking for human rights in Latvia". Nov 10, 2004.

⁸⁵ Pierre L. van Berghe. "Multicultural democracy: can it work?" 2002, s. 447-48.

6.5 SAMMANFATTNING

Sammanfattningsvis kan man säga att det har skett en rad olika förändringar i det lettiska samhället efter EU inträdet. Efter massprotesterna 2003 har det inte förekommit liknande rörelser med etniska inslag mot den lettiska regeringen. Det har inte heller förekommit liknande utspel från den styrande politiska elitens sida. Naturaliseringen av de etniska ryssarna har ökat vilket kan tolkas som ett framsteg och Lettlands plats i den europeiska unionen kan knappast ifrågasättas. Trots detta kvarstår problemet med de resterande icke-medborgarna. Beroende på hur man ser det kan EU till viss del ha bidragit till att fler ansöker om medborgarskap eftersom man inser fördelarna med detta i en högre utsträckning. Och detta i sin tur kan minska spänningar som grundar sig på etnicitet. Jag mig ställer mig dock frågande till om EU medlemskapet skapat grogrund för en gemensam lettisk identitet. Jag är inte säker på att så är fallet eftersom man från europeisk sida har haft för lite möjlighet att utöva inflytande över den styrande politiska eliten. Vissa strukturella krav kan ställas men den nationella suveräniteten är fortfarande stark.

EU är en entitet till vilken medborgaren inte står i direkt relation till. Erfarenheter medlas och påverkas genom nationalstaten. För att koppla detta till min teoretiska ansats kan man dra slutsatsen att orsaken till en ökad naturaliseringstakt kan bero på en förändring av medborgarens förhållande till nationalstaten snarare än en förändring i hennes förhållande till unionen.⁸⁶ Denna förändring behöver dock inte bero på EU: s ansträngningar utan kan helt enkelt tolkas som en reaktion på den inhemska politiska elitens förändrade förhållningssätt. Att den politiska eliten underlättat för ryssarna att naturaliseras var ett sätt att tillmöteskomma de krav som unionen ställde i samband med inträdesförhandlingarna. Detta behöver dock inte innebära att inställningen –attityden - till minoriteten förändrats vilket framkommer av diskussionerna kring möjligheten med dubbelt medborgarskap.

En del av den europeiska unionens policy går ut på att förespråka transnationella samarbeten samt att grundlägga förtroende för konstruktionen av regionala identiteter som en motvikt till etniska och nationella identiteter.⁸⁷ Jag menar snarare att hela integrationsprocessen paradoxalt nog vilar på idén om att det nationella medborgarskapet ligger till grund för det europeiskt vilket gör det svårt för icke-medborgare att känna delaktighet. Vi har sett att EU har uppmärksammat icke-medborgarnas situation och försökt att stärka deras ställning internationellt. Men de mest högljudda protesterna har än så länge kommit från Ryssland. Språket utgör en stor del av integrationen i det samhälle man lever i. Vi har sett att långt ifrån alla ryskspråkiga letter behärskar lettiska så bra som de kanske borde. Språket kan även vara en del av den nationella identiteten – utan språk, ingen nationell identitet. En stor andel ryssar ser på Moskva TV, läser ryska tidningar, lyssnar på rysk radio med mera.

⁸⁶ Fernandez s. 178-179

⁸⁷ Fernandez s. 144.

Det kanske inte är så att den europeiska integrationsprocessen sätter käppar i hjulet för den lettiska integrationsprocessen. Det handlar kanske snarare om att det ryska inflytandet över den inhemska minoriteten kanske förhindrar en förankring i det lettiska samhället ty ”as long as Russian-speaking people across the former empire are mentally living in Moscow, they can share no understanding for the indigenous people living by their sides. Only when local Russian-speakers will become holistic – i.e. settle here not only physically but also mentally and spiritually – can they become wholly part of Baltic society. This is the sole way to solve prosperous co-existence”⁸⁸.

Avslutningsvis har jag visat på att det lettiska samhället genomgått förändringar som till stor del kan härledas till de påtryckningar som gjordes från EU: s sida. Beroende på hur man ser det har EU medlemskapet bidragit till att de etniska spänningarna i Lettland minskat. Protester på den politiska elitens utspel förekommer inte mer, naturaliseringstakten har ökat och fler ryssar får lettiskt medborgarskap och således även ett europeiskt. Slutsatsen jag dragit av detta är att EU medlemskapet inverkat positivt på den nationella identitetskonstruktionen. Jag menar att den europeiska integrationsprocessen kan komma att bilda den bas för en förankring av samhörighet som Lettland kan behöva, för att slutligen övervinna de etniska motsättningar som lever kvar.

⁸⁸ The Baltic Times. ”Double Identity”. Jun 01, 2005.

7. AVSLUTANDE REFLEKTIONER

Det finns de som hävdar att globaliseringen, den genom EU ökade integrationen samt de politiska eliternas strävan efter att demontera nationalstaten egentligen endast medför det motsatta. De som befinner sig på en nivå i samhället där man uppfattar sig som offer för denna utveckling, har en tendens att betrakta försvagandet av nationalstaten och den inhemska regeringen som något hotfyllt. Detta kan bland annat leda till att nationalismen blomstrar och att försvaret av de etniska identiteterna ökar, tvärtemot vad den politiska viljan avsåg. Dessa tendenser finns hos både majoriteten och minoriteten av en befolkning och skulle kunna bana vägen för ökande spänningar mellan etniska grupper och nationer. Detta kan komma bli ett framtida problem för EU: s utvidgning och integration.

Vad gäller Lettland har vi sett att den europeiska integrationsprocessen lett till en ökning av naturaliseringstakten av etniska ryssar vilket skapat en grogrund för gemenskap i en nationell mening ty ett nationellt medborgarskap ger även ett europeiskt medborgarskap. Detta torde indikera att de inhemska etniska spänningarna minskat till följd av EU medlemskapet. Samtidigt kan den lettiska staten till viss del ses som exempel på att nationalstatens roll inte förminskats trots en införlivning i den europeiska gemenskapen. De inhemska politiska eliterna och den inhemska nationella politiken har fortfarande en avgörande inverkan på den nationella identitetskonstruktionen. Den europeiska identiteten har således inte överstigit den nationella även om detta kanske blir fallet i framtiden.

EU: s utvidgning handlar enligt min mening om territorialitet – om betydelsen av territoriella gränser jämte konstruktionen av ett enat Europa och om spridningen av europeiska normer och värderingar. Även betydelsen av att upprätthålla en europeisk gräns gentemot omvärlden vittnar om territoriets ökande betydelse.⁸⁹ Samtidigt kan komma ett diversifierat Europa, med en flexibel europeisk policy, ha större genomslagskraft jämfört med ett homogenerad och centraliserad policy eftersom en flexibel approach är bättre när det gäller att handskas med ett ökat mellanstatligt beroende. Det politiska slagordet borde således vara flexibilitet snarare än fusion.⁹⁰

⁸⁹ Dahlerup s. 11-12.

⁹⁰ Jan Zielonka, s. 28.

8. KÄLLFÖRTECKNING

Albert, Mathias – Jacobson, David – Lapid, Yosef (ed), 2001. *Identities, borders and Order – Rethinking International Relations Theory*. 1st. Minnesota, University of Minnesota Press.

Arnett Jensen, Jeffrey, 2002. "The Psychology of Globalization", *The American Psychology Association Inc*, Vol. 57, No. 10, pp. 774-783.

Berghe, Van L. Pierre, 2002. "Multicultural Democracy: Can it work?" *Nations and Nationalism*. Vol. 4, No. 8, pp. 433-449.

Billig, Michael, 1995. *Banal Nationalism*. 1st. London, Sage Publications Ltd.

Chalmers, Adam, 2005. "Refiguring the European Union's Historical Dimension". *European Journal of Political Theory*. Sage Publications Ltd. pp. 437-454.

Dahlerup, Drude, 2002. "Globaliseringen – nye udfordringer till forskningen. Demokratins och maktens hemvist". *Politologen*. pp. 10-13.

Drifelds, Juris, 1996. *Latvia in transition*. 1st. Cambridge, Cambridge University Press.

Elsuwege, Van Peter, 2004. "Russian-Speaking Minorities in Estonia and Latvia: Problems of Integration at the Threshold of the European Integration. *European Centre for Minority Issues*. pp. 1-68.

Fernandez, Christian, 2005. *Medborgarskap efter nationalstaten?: ett konstruktivt förslag*. 1st. Stockholm University Press.

Galbreath, David, 2003. "The Politics of European Integration and Minority Rights in Estonia and Latvia". *Perspectives on European Politics and Society*. Vol. 4, No. 1, pp. 34-53.

Gill, Graeme, 2000. *The Dynamics of Democratization – Elites, Civil Society and the Transition Process*. 1st, Macmillan Press Ltd.

Jacobson-Obolenski, Sergei, 2004. "Re-creating ideological time-boundaries: EU expansion, the Baltic States and Kaliningrad". *Central and East European Studies*. pp. 1-11.

Kinnvall, Catharina, 2004. "Globalization and Religious Nationalism: Self, identity and the Search for Ontological Security". *Political Psychology*. Vol. 25, No. 5, pp. 741-767.

Kraus, Peter A., 2003. "Cultural Pluralism and European Polity-Building: Neither Wetsphalia nor Cosmopolis". *JCMS*. Blackwell Publishing Ltd. Vol. 41, No. 4, pp. 665-86.

Krause, Jill – Renwick, Neil (ed), 1996. *Identities in International Relations*. 1st, Basingstoke, Macmillan Press Ltd.

Latvian Centre for Human Rights and Ethnic Studies. “Citizenship”. www.policy.lv. 2006-12-01.

Laffan, Brigid – O`Donell, Rory – Smith, Michael, 2000. *Europe’s Experimental Union – Rethinking Integration*. 1st. London, Routledge.

Linz, Juan J. – Stepan, Alfred, 1996. *Problems of Transition and Consolidation; southern Europe, south America and post-communist Europe*. 1st. London, the John Hopkins Press Ltd.

Mikkel, Evald – Pridham, Geoffrey, 2004. “Clinching the ‘Return to Europe’: the Referendums on EU accession in Estonia and Latvia”. *West European Politics*. Vol. 27, No. 4, pp. 716-748.

Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Latvia. “Integration policy in Latvia A Multi-Faceted Approach”. Sep 9, 2006.

Mohammad, Robina, 1999. “Marginalization, Islamism and the Production of the ‘Other’s’ ‘Other’”. *Gender, Place and Culture*. Vol. 6, No. 3, pp. 221-240.

Petersson, Bo – Clark, Eric (ed), 2003. *Identity dynamics and the Construction of boundaries*. 1st. Lund, Nordic Academic Press.

Petersson, Bo – Robertson, Alexa (red), 2003. *Identitetsstudier i praktiken*. 1st. Malmö, Liber AB.

Plewa-Törnquist, Barbara, 2001. “Nationalism and Minority Questions in Central and Eastern Europe in the Context of the EU Enlargement”. *Working Paper Series*. Centre for European Studies. pp. 4-38.

Raik, Kristi, 2004. ”EU Accession of Central and East European Countries: Democracy and Integration as Conflicting Logics”. *East European Politics and Societies*. Vol. 18, No.4, pp. 567-94.

www.regeringen.se. Lettland.

(www.regeringen.se/sb/d/5472/a/42493;jsessionid=aemuhYegGbZ) 2007-01-06

Regeringskansliet, Utrikesdepartementet. “Mänskliga Rättigheter i Lettland 2005”. www.regeringskansliet.se. 2006-12-17.

Scholte, Art Jan, 2000. *Globalization: a critical introduction*. 1st. Basingstoke, Palgrave Ltd.

Svenska Dagbladet. ”Känslor styr lettisk språkreform”. Apr 27, 2004.

The Baltic Times www.baltictimes.com

No. 3-9, 1997

No. 9-15, January 1997.

No. 19-25 2002.

Samlade artiklar:

”Thousand rally against education reform”. 2003. May 29-June 4 s. 14.

“Mass protest planned to oppose education reform”. 2003. May 22-28 s. 2.

“Opening floodgates of citizenship”. 1997. January 9 – 15 s. 5.

“Russian minority slow in learning Estonian”. 2003. January 9-15 s. 3.

”Minorities anticipate changes, naturalization”. 2002. December 19-25 s. 4.

”Minorities anticipate changes, naturalization”. 2002. December 19-25 s. 4.

“New Law would forbid dual citizens from high posts”. Jun 10, 2004.

“Ethnic structure, inequality and public sector governance”. Apr 01, 2004.

”Looking for human rights in Latvia”. Nov 10, 2004.

”The problems of becoming a natural born Latvian”. Nov 10, 2004.

“Russia pressures Latvia via EU”. Jul 01, 2004.

”Double Identity”. Jun 01, 2005.

”Latvian Integration Minister supports return to dual citizenship”. Dec 04, 2006.

”Nationalists stubborn on citizenship”. 20 December, 2006.

”Pabriks joins call for dual citizenship”. Dec 11, 2006.

Törn, Torsten, 2003. “Lettland på EU:s tröskel”. *Svenska Dagbladet*.

Zielonka, Jan, 2004. ”Challenges of EU Enlargement”. *Journal of Democracy*. Vol. 15, No. 1, pp. 22-35.

Özkirimli, Umut, 2000. *Theories of Nationalism – a critical introduction*. 1st. London, Macmillan Press Ltd.